

13.12.2007

Dnro 3870/2/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

PÄÄTÖS VANKILAN TAPAAMISTILOJA KOSKEVASSA ASIASSA

1

ASIA

Riihimäen vankilassa 22.–23.11.2005 toimittamallani tarkastuksella tekemiäni havaintojen perusteella otin omana aloitteena tutkittavaksi valvottuja tapaamisia varten tarkoitettujen tapaamistilojen järjestelyt.

Havaintojeni mukaan tapaamistila vankilassa järjestettäviä valvottuja tapaamisia varten (jäljempänä myös yleinen tapaamistila) oli seuraavanlainen: Vastakkain istuvia vankeja ja tapaajia erotti umpinainen korkea, vankilasta sittemmin saadun tiedon mukaan 1,85 metrin korkuinen seinämä, joka pöytätasosta ylöspäin oli läpinäkyvää muovia (ns. pleksiä). Vangin ja tapaajan keskustelu tapahtui puhelinluurin välityksellä. Vangit ja tapaajat ohjattiin tapaamistilaan eri reittejä. Vankien ja tapaajien fyysinen yhteys oli näillä rakenteellisilla järjestelyillä käytännössä estetty täysin.

Lisäksi tapaamistilan toisessa päädyssä oli erotettu tila niin sanotuissa erityisen valvotuissa olosuhteissa tapahtuvia tapaamisia varten ja toisessa päädyssä erotettu tila niin sanottuja isä-lapsi -tapaamisia varten.

Erityisen valvotuissa olosuhteissa tapahtuvia tapaamisia varten tarkoitetun tilan ainoa silmin havaittava ero yleiseen tapaamistilaan oli, että vangin ja tapaajan erottava seinä ulottui kattoon asti. Vankien pienten lasten valvottuja tapaamisia varten tarkoitetussa tilassa ei ollut koskettamisen estäviä rakenteellisia ratkaisuja. Lasten tapaamiseen tarkoitettu tila oli pienehkö, kerrallaan lähinnä yhden vangin ja hänen tapaajiensa käyttöön soveltuva.

Eräässä kantelussa esitetyn (dnro 3472/4/05) väitteen ja vartiopäälliköltä 28.11.2005 varmistetun tiedon mukaan osastoille C 2 ja C 3 sijoitettujen vankien kaikki valvotut tapaamiset, erään kantelun (dnro 3803/4/05) mukaan myös oikeudenkäyntiavustajien tapaamiset, tapahtuvat näiden osastojen yhteydessä olevissa tapaamistiloissa (jäljempänä myös C-osastojen tapaamistilat), joiden olosuhteet vastaavat edellä mainitun erityisvalvotun tapaamistilan olosuhteita. Osastojen C 2 ja C 3 tapaamistiloista on edelleen, kesäkuussa 2007, saapunut tilajärjestelyjä arvosteleva kantelu (dnro 2122/4/07).

Kun Riihimäen vankilan tapaamistilat tietääkseni ovat ennallaan, arvioin tässä päätöksessäni tapaamistilojen järjestelyjä tarkastusajankohdan lainsäädännön lisäksi myös tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön kannalta.

Vankilassa on edellä selostettujen tilajärjestelyjen lisäksi valvomattomien tapaamisten järjestämiseen soveltuvat tilat, joista tässä asiassa ei ole kyse.

2

SELVITYS

Rikosseuraamusvirasto toimitti siltä pyydetyn lausunnon ja hankki Riihimäen vankilan selvityksen. Lisäksi huomioon on otettu C-osaston tapaamistiloja koskevissa asiassa (dnro 531/4/07 ja 3159/4/07) saatu selvitys.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Oikeusohjeet ovat tämän päätöksen liitteenä (liite 1).

3.2

Selvitys ja lausunto

Riihimäen vankilan silloinen johtaja esitti selvityksessään muun muassa seuraavaa:

Riihimäen vankilassa suoritettiin vuosina 2003–2005 mittava perusparannushanke, jonka yhteydessä tapaamistilajärjestelyt muutettiin nykyisen (selvityspyynnössä mainitun) kaltaisiksi. Tavoitteena oli luvattomien aineiden tai esineiden vaihtamisen minimointi, mikä tarkoitti koskettamismahdollisuuden poistamista. Tapaajien ja vangin välissä on noin 65 cm syvä pöytä, jonka keskellä on 185 cm korkeuteen ulottuva pleksilasi. Keskustelu tapaajien välillä tapahtuu joko pöydässä olevaa puhekourua tai puhelinluuria käyttäen.

Riihimäen vankila on korkean turvallisuustason vankila. Vangit pyritään kuitenkin sijoittamaan avoimempiin olosuhteisiin mahdollisimman pian, mikä mahdollistaa myös vapaammat tapaamiset. Vankilan valvonnan kannalta koskettamiskielto ja koskettamisen estävä pleksi ovat osoittautuneet hyviksi ratkaisuuksi. Kun vanki ei pääse kosketuskontaktiin tapaajan kanssa, häntä ei tarvitse tarkastaa ennen eikä jälkeen tapaamisen. Ne tapaajat, joita on painostettu tuomaan esim. pienissä erissä huumeita, ovat ilmaisseet huojentuneisuutta ratkaisusta.

Nykyinen rakenne on olennaisesti alentanut tilan melutasoa ja parantanut tapaajien intimitettä, koska keskustelu voidaan käydä kahden ihmisen välillä normaalilla puhetasolla eikä puhe juurikaan kuulu sivullisille eli viereisille tapaajille.

Koskettelumahdollisuuden luominen edellyttäisi olennaisesti nykyistä enemmän vieressä olevaa valvontaa. Vankilan silloisen johtajan käsityksen mukana tämä, eli välittömässä läheisyydessä oleva vartija, joka kuuntelisi nykyistä tarkemmin keskustelua, ei olisi myöskään vangin ja tapaajan toiveiden mukaista.

Koskettelukieltä on myös kevennetty mahdollistamalla pienten lasten tapaaminen tapaamistilojen yhteydessä olevassa toisessa tilassa.

Vankilan silloinen johtaja toteaa jälkikäteen voitavan sanoa, että harkittavaksi olisi ehkä voitu ottaa kahdentasoisten tapaamistilojen suunnittelu, joissa toisessa koskettamismahdollisuus olisi voitu toteuttaa.

Rikosseuraamusvirasto esitti lausunnossaan muun muassa seuraavaa:

Säännöksissä ei määritellä tarkemmin sitä, millaisia tapaamistilojen tulee olla varustelultaan. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain ja vankeuslain esitöissä koskettamista estävien esteiden käytöstä puhutaan vain erityisvalvottujen tapaamisten yhteydessä. Lainsäätäjän tarkoitusta lienee perusteltua tulkita siten, että tavallisen valvotun ja erityisvalvotun tapaamistilan välillä tulisi olla selkeä ero. Edellä todetun perusteella tavallisen valvotun tapaamistilan varustaminen korkealla pleksillä on ongelmallista.

Lisäksi Riihimäen vankilan nykyinen johtaja on erääseen kanteluasiaan (dnro 3159/4/07) antamassaan selvityksessä esittänyt muun muassa seuraavia, myös tähän asiaan liittyviä näkökantoja:

Vankilan nykyisen johtajan mukaan eräs Riihimäen vankilan varmuusosastolla (C-osasto) järjestetty tapaaminen oli valvonnan osalta valvomaton tapaaminen, koska tapaamista ei ollut valvottu teknisillä menetelmillä eikä tilassa ollut henkilökuntaa valvontaa suorittamassa. Hänen mukaansa pelkästään tilojen valmius valvottuihin tapaamisiin ei tee tapaamisesta erityisvalvottua. Hän toteaa, että jos tapaaminen näissä tiloissa lisäksi kuvataan, äänitetään tai muutoin teknisesti valvotaan, tai jos paikalla on henkilökuntaa valvomassa, täyttynee erityisvalvotun tapaamisen kriteeri. Hän huomauttaa myös, että vankeuslain 13 luvun 4 §:ssä on säädetty, millä perusteilla erityisvalvottu tapaaminen voidaan järjestää, mutta pykälässä ei ole kuitenkaan määritelty, mitä erityisvalvotulla tapaamisella tarkoitetaan. Hän esittää käsityksensä, ettei tapaamistilojen rakenteellinen ratkaisu voi olla ainakaan ainoa kriteeri, jolla tapaamismuotoa määritellään. Hän katsoo vielä, että avoimessa tilassa järjestetty tilaisuus, jossa henkilöihin kohdistetaan paljon fyysistä ja teknistä valvontaa, täyttäneen myös erityisvalvotun tapaamisen kriteerit. Lopuksi hän huomauttaa, että tapaamisia koskevat lait ovat tulkinnanvaraisia eikä asiasta ole annettu asetusta tai Rikosseuraamusviraston ohjetta.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Yleinen tapaamistila

Yleistä tapaamisten valvonnasta ja tilajärjestelyistä

Vankilalla on harkintavaltaa sen suhteen, miten tapaamisia on tarpeen valvoa ja millä tavoin vankilan tapaamistilat on järjestetty. Kyse on lähtökohtaisesti laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvästä tarkoituksenmukaisuusharkinnasta.

Säännökset asettavat kuitenkin rajat sille, miten tätä harkintavaltaa voidaan käyttää.

Se, miten harkintavaltaa on Riihimäen vankilan tapaamistilajärjestelyjä tehtäessä käytetty, ei mielestäni vastaa tilojen rakentamisaikaisia rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain säännöksiä eikä nykyään voimassa olevia vankeuslain 13 luvun säännöksiä. Perustelen kantaani seuraavasti.

Tapaamistilan rakenteelliset järjestelyt

Lain mukaan vangilla on oikeus ottaa vastaan vieraita. Tämän oikeuden toteuttamiseksi vankilassa tulee olla tapaamiseen soveltuvat tilat. Tapaamista on valvottava tarpeellisella tavalla.

Laissa ei ole tarkemmin määritelty, miten valvonta tapahtuu tai millaiset ovat lain tarkoittamat soveltuvat tilat. Säännöksiin ja lainvalmisteluasiakirjoihin sisältyy kuitenkin ajatus tapaamisten jakamisesta kolmeen ryhmään: valvottuihin, erityisen valvottuihin ja valvomattomiin, kuten seuraavasta käy ilmi.

Vankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004, s. 180) selostetaan tapaamista koskevia vankeuslain 13 luvun säännöksiä seuraavasti: Pääsääntönä olisi, että tapaamista valvotaan. Valvonnasta säädettäisiin 2 §:ssä. Tapaaminen voisi olla myös valvomaton tapaaminen, josta säädettäisiin 3 §:ssä tai erityisvalvottu tapaaminen, josta säädettäisiin 4 §:ssä. Tapaamistiloja ja tapaamisten valvontaa koskevasta vankeuslain 13 luvun 2 §:stä todetaan edelleen: Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tapaamisten valvonnasta. Asiallisesti samansisältöinen säännös sisältyy nykyisin vankeinhoitoasetuksen 52 §:ään. Valvonnalla tarkoitetaan sitä, että henkilökunta valvoo tapaamista olemalla läsnä tapaamistilanteessa, mutta valvonta voitaisiin järjestää myös välillisenä valvontana, videolaitteiden avulla.

Erityisen valvottuja olosuhteita (erityisvalvottua tapaamista) on puolestaan selitetty lainvalmisteluasiakirjoissa seuraavasti:

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 a §:ää koskevan hallituksen esityksen (HE 66/1994) mukaan vierailu voitaisiin järjestää myös erityisen valvotuissa olosuhteissa. Tällä tarkoitetaan muun muassa teknisiä ratkaisuja, jotka estävät fyysisen kosketuksen. Erityisen valvotuilla olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi tapaamistilaa, jossa tapaaja ja vanki eivät pääse kosketuksiin toistensa kanssa, vaan heidän välillään on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita teknisiä esteitä. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 11/011/99 (kts. liite) sisälsi vastaavan määrittelyn kuin hallituksen esitys 66/1994.

Vankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004) on todettu erityisen valvottujen olosuhteiden osalta seuraavaa: Erityisen valvotuilla olosuhteilla tarkoitetaan sitä, että tapaaminen järjestetään tilassa, jossa vangin ja tapaajan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita tämänkaltaisia esteitä. Erityisen valvottu olosuhteet voidaan järjestää myös niin, että tapaamista valvotaan läsnä olemalla. Tällä tavoin pystytään useimmiten estämään esimerkiksi luvottomien aineiden tai esineiden luovutus.

Rikosseuraamusviraston laatimissa ohjeluonteisissa, vailla sitovuutta olevissa Vankeinhoitolaitoksen rakennesuunnitteluohjeissa (2003) tapaamistilat on jaettu kolmeen ryhmään: erityistapaamishuone, valvottu tapaamishuone ja valvomaton tapaamishuone. Ohjeen mukaan valvottu tapaamishuone on seuraavanlainen: Valvotussa tapaamistilassa vangit istuvat pöydän toisella ja tapaajat toisella puolella. Pöytä on jaettu keskeltä matalalla pleksilasilla ja pöydän alapuoli lattiaan saakka umpinaisella levyllä (esim. vaneri) siten, että tapaamisen aikana luvottoman tavaran luovuttaminen ja koskettelu pöydän yli ja ali estyy. Keskustelua käydään pöydässä olevan ääniputken tai pleksissä olevien reikien kautta. Mikäli tilan akustoinnista huolimatta vangin ja tapaajan välistä keskusteluyhteyttä ei saada toimivaksi, asennetaan pikapuhelinyhteys lisäyhteydenpitovälineeksi. Ohjeen mukaan erityistapaamishuone on seuraavanlainen: Huonetila on jaettu murransuojalasilla siten, että väliseinä on hermeettinen. Puheyhteys muodostetaan pikapuhelinyhteydellä tai lasiin sijoitetun umpinaisen puherasian kautta.

Mielestäni edellä selostettujen lainvalmisteluasiakirjojen perusteella ei voi päätyä muuhun kuin siihen, että tapaamisten valvonnan on lähtökohtaisesti ajateltu perustuvan läsnä olemalla tapahtuvaan valvontaan, joka voidaan korvata videolaitteen avulla katselemalla välillisesti tapahtuvalla valvonnalla. Fyysisten, rakenteellisten esteiden avulla tapahtuvasta valvonnasta on maininta vain erityisvalvotun tapaamisen yhteydessä.

Sitä, milloin kyseessä on erityisen valvottu tapaamistila, on pohdittu muun muassa seuraavassa apulaisoikeusasiamies Raution 30.5.2005 antamassa ratkaisussa.

Asiassa ei ole esitetty tarkempaa selvitystä siitä, miten vankien yhteisiin viikoittaisiin, valvottuihin tapaamisiin käytettävä tila on järjestetty. Tietääkseni pöytien ääressä istuvien vangin ja tapaajan välissä on lasinen tai muovinen, läpinäkyvä puolikorkea levy estämässä kosketusta. Tapaamistilassa on läsnä vartijoita. Lisäksi voimassa on kantelijoiden ja vankilan johtajan mainitsema kosketuskielto. Toisin kuin kantelijat katsovat, tällaiset valvontajärjestelyt eivät nähdäkseni ole sellaisia, mitä laissa tarkoitetaan erityisen valvotuilla olosuhteilla. Koskettamisen kieltäminen ja vankien ja tapaajien väliin asetettu lasi/muovilevy antaa kuitenkin aihetta seuraaviin kommentteihin. (dnro1726/4/03)

Raution ratkaisu on tapaamistiloja koskevalta osaltaan tämän päätöksen liitteenä (liite 2). Voin yhtyä hänen siinä esittämiinsä näkemyksiin.

Riihimäen vankilan yleisessä tapaamistilassa vangit ja tapaajat on käytännössä täydellisesti erotettu toisistaan fyysisillä esteillä tavalla, joka nähdäkseni vastaa sitä, miten lainvalmisteluasiakirjoissa ja aiemmin myös vankeinhoito-osaston määräyksessä oli kuvailtu erityisen valvottuja olosuhteita. Saadun selvityksen mukaan yleisen tapaamistilan rakenneratkaisuilla on myös tavoiteltu sitä, mihin erityisvalvotuilla olosuhteilla pyritään – koskettamisen ja sitä kautta esineiden ja aineiden vaihtamisen estämisestä. En näe asiassa merkitystä sillä, että vangin ja tapaajan erottava pleksilasi on ylhäältä avoin, kun seinämä kuitenkin ulottuu seisovan, pitkähkönkkin henkilön päälle tasolle. Vangin ja tapaajan kannalta tarkastellen tilanne on joka tapauksessa se, että fyysinen este erottaa heidät käytännössä täydellisesti. Riihimäen vankilan yleinen tapaamistila ei vastaa

myöskään Vankeinhoitolaitoksen valvotusta tapaamishuoneesta antamaa rakennesuunnitteluohjetta, jonka mukaan pöydän jakaa matala pleksilasi.

Edellä todetun perusteella olen eri mieltä johtajan kohdassa 3.2 selostetun näkemyksen kanssa. Katson, toisin kuin hän, että kyseessä on erityisvalvottu tapaaminen, jos vanki ja tapaaja rakenteellisin ratkaisuin täydellisesti erotetaan toisistaan. Asiassa ei ole merkitystä sillä, valvotaanko tapaamista tämän lisäksi jollakin tavoin. Tämä on myös vankeinhoitolaitoksessa vakiintunut tulkinta, kuten edellä selostetuista lain esitöistä ja vankeinhoitolaitoksen eri asiakirjoista voidaan todeta. Olen hänen kanssaan samaa mieltä siitä, että avoimessa tilassa järjestetty tapaaminen, jossa henkilöihin kohdistetaan intensiivistä valvontaa, voi myös muodostua erityisvalvotuksi tapaamiseksi.

Riihimäen vankilan yleinen tapaamistila vastaa mielestäni erityisen valvottuja tapaamisolosuhteita.

Vaikka katsottaisiin laissa tapaamisiin yleisesti liitetyn "tarpeellisen valvonnan" mahdollistavan jonkinasteisten rakenteellisten valvontaratkaisujen käytön muutoinkin kuin vain erityisvalvottujen tapaamisten yhteydessä, en pidä lainmukaisena tilannetta, jossa vankilan yleiset tapaamistilat käytännössä vastaavat erityisvalvottuja tiloja. Vankeuslain tavoitteena oli säätää vankien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vankien perusoikeuksien rajoituksista täsmällisesti lain tasolla. Tapaamistilojen varustelusta ei ole säännöksiä, mutta vankeuslaissa on nimenomaisesti säädetty tilanteista, joissa erityisen valvottuja olosuhteita voidaan käyttää. Se, mitä erityisen valvotuilla olosuhteilla teknisenä järjestelynä tarkoitetaan, käy puolestaan ilmi lain esitöistä. Erityisvalvotun tapaamisen osalta tulee soveltaa yksilöllistä, tapauskohtaista päätösharkintaa. Päätöksen erityisvalvotusta tapaamisesta tekee lain mukaan valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Riihimäen vankilan yleisen tapaamistilan järjestely, jolla vangit ja tapaajat käytännössä täysin eristetään toisistaan, kohdistuu kuitenkin kaikkiin vankilan vankeihin.

Riihimäen vankilan silloinen johtaja on selvityksessään esittänyt sinänsä varteen otettavia perusteita tilajärjestelyille. Minulla ei ole syytä epäillä sitä, mitä hän on kertonut tapaamisten vankilan turvallisuudella aiheuttamista riskeistä tai nykyisten tilajärjestelyjen vaikutuksesta asiaan. Järjestelyt ovat myös epäilemättä parantaneet vankien intimitteettisuojaa aiempaan verrattuna. Näistä seikoista huolimatta järjestelyt eivät ole tapaamisia koskevan vankeuslain 13 luvun säännösten mukaisia. Sikäli kuin tämän kaltaisista valvontajärjestelyistä on säädetty, niiden käytölle on myös asetettu yksittäistapauksittain sovellettavat edellytykset.

Kansainväliset suositukset

Riihimäen vankilan tapaamistilajärjestelyt ovat ongelmallisia myös kansainvälisten suositusten ja ihmisoikeuksien valvontaelinten tapaamisten valvonnasta esittämän valossa. Viittaan tältä osin esimerkiksi seuraavaan:

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen soveltamisesta laaditussa käsikirjassa (Vähimmäissääntöjen soveltaminen. Hyvän vankeinhoidon käsikirja Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97, s. 114)

suositellaan, että vangin ja hänen vierailijansa tulee sallia koskettaa toisiaan, paitsi jos koskettamisen kieltämiseen on erityinen aihe. Käsikirjan mukaan yksityinen tila on tarpeen vallankin silloin, kun vanki tapaa lapsiaan ja muita lähiomaisiaan.

Eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) on viime vuosina useissa raporteissaan arvostellut vankien tapaamisten järjestämistä (säännönmukaisesti) suljetuissa olosuhteissa esimerkiksi siten, että vangin ja tapaajan fyysinen kontakti on rakenteellisesti estetty tai keskusteluyhteys on järjestetty puhelinluurin välityksellä (vierailu Itävaltaan CPT/Inf (2005) 13, s.46, vierailu Islantiin CPT/Inf (2006) 3, s. 26 ja vierailu Kreikkaan CPT/Inf (2006) 41, s. 58). CPT on mainituissa tapauksissa muun muassa suositellut asian uudelleen arvioimista, sen tutkimista, miten tapaamisia voitaisiin järjestää avoimemmissa olosuhteissa tai ilmoittanut luottavansa siihen, että suljetut olosuhteet ovat poikkeus.

CPT on myös ottanut kriittisen kannan Irlannin vierailullaan saamiinsa tietoihin siitä, että käynnissä on keskustelu koskettamismahdollisuuden sisältävien vierailujen lopettamisesta kaikilta vangeilta turvallisuusperustein (CPT /Inf (2007) 41). CPT esitti seuraavaa:

The CPT is aware of the ongoing discussion in the Irish Prison Service concerning the option of introducing screened visits for all inmates, as a preventive measure for stopping contraband, especially drugs, from entering prisons.

The CPT wishes to emphasise that the maintenance of prisoners' relationships with their family and friends can be of critical significance for all concerned, particularly in the context of prisoners' social rehabilitation. The Committee considers that increasing the security measures prior to and following a visit is a preferable alternative to systematically stopping all contact visits.

Laillisuusvalvontakäytäntö

Riihimäen vankilan tapaamistilajärjestelyt ovat ongelmallisia myös laillisuusvalvonnassa jo aiemmin kosketuskieltoon ja koskettamista estämään asetettuun pleksiin otettu kanta huomioon ottaen. Edeltäjäni ovat todenneet asiasta muun muassa seuraavaa:

Apulaisoikeusasiamies Jonkka (dnro 2226/4/97, 7.12.1998):

Omana kannanottonani totean, että vangin ja hänen vieraansa tapaaminen tulee järjestää olosuhteissa, joissa myös koskettaminen on mahdollista, paitsi jos koskettamisen kieltämiseen on erityinen aihe.

Voidaan siten mielestäni perustellusti kysyä, onko oikein, että tapaamiset asianmukaisesti hoitaneet vangit joutuvat kärsimään siitä, että jotkut vangit mahdollisesti ovat väärinkäyttäneet tapaamistilannetta. Pidän tilannetta tältä osin epätyytyttävänä.

Apulaisoikeusasiamies Rautio (dnro 781/4/04, 3.5.2005):

Totean omana kannanottonani ensiksikin laitoksilla olevan itsenäistä harkintavaltaa tapaamistilojen järjestelyissä. Mielestäni vangin ja hänen vieraansa tapaamisissa tulisi tavoitteena olla, että myös koskettaminen olisi mahdollista, paitsi jos koskettamisen kieltämiseen on hyväksyttävä peruste. Pidän toisaalta ymmärrettävänä, että vankilaviranomaiset ovat katsoneet tarpeelliseksi varustaa tapaamispöydät muovilevyillä

siinä tarkoituksessa, että tapaajat eivät pystyisi toimittamaan vangeille vieraita aineita tai esineitä. Vieraiden aineiden ja esineiden kulkeutuminen vankiloihin on käsitykseni mukaan varsin suuri ongelma, jonka estäminen vaatii joko teknisiä ratkaisuja tai huomattavasti henkilökuntaa. Pidän valitettavana, että tästä joutuvat kärsimään sellaiset vangit ja heidän vieraansa, joilla ei ole mitään tarkoitusta väärinkäyttää oikeuttaan tapaamiseen.

Kummassakaan tapauksessa rakenteelliset esteet eivät kuitenkaan olleet erityisen valvottuihin olosuhteisiin rinnastettavat.

Rajoitusedellytykset

Riihimäen vankilan menettely on, erityisesti kaikkiin vankeihin kohdistuvana, ongelmallinen myös seuraavalla perusteella.

Lainsäädäntö lähtee siitä, että vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vangin tapaamista on lain mukaan valvottava tarpeellisella tavalla. Hallinnon oikeusperiaatteisiin kuuluu, että viranomaisen toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Lienee selvää, etteivät Riihimäen vankilan tilajärjestelyt ole kaikissa (valvotuissa) tapaamistilanteissa perusteltavissa, vaikka kyse onkin korkean turvallisuustason vankilasta. Tapaamisten valvonnassa tulisikin löytää perusteltu tasapaino toisaalta laitosturvallisuuden ja toisaalta vangin yksityiselämän suojan välille.

Ihmissuhteiden edistäminen

Käytäntöä voidaan arvostella myös ottaen huomioon seuraava.

Tapaamisten tarkoituksena on nähdäkseni osaltaan, rangaistusten täytäntöönpanon tavoitteen mukaisesti, edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan auttamalla häntä ylläpitämään läheisiä ihmissuhteitaan. Asiaa pohdittiin seuraavasti esitettäessä lakiin lisättäväksi säännöksiä erityisen valvotuissa olosuhteissa järjestettävistä tapaamisista ja vierailijalle tehtävästä henkilöntarkastuksesta vierailun kieltämisen sijasta (HE 66/1994):

Vangin oikeus ottaa vastaan vieraita on tärkeä ihmissuhteiden säilymisen kannalta. Niiden ylläpitäminen helpottaa vangin sijoittumista yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen. On myös selvää, että vierailujen valvontaa ja tarkastamista koskevilla säännöksillä ei pystytä kokonaan torjumaan huumeiden ja muiden luvattomien aineiden kulkeutumista vankilaan. Vankilasta ei voida tehdä täysin suljettua järjestelmää, jolla ei olisi kosketusta ulkomaailmaan. Kireä ja kontrollipainotteinen järjestelmä saattaa lisätä viihtymättömyyttä ja siten vankien tarvetta päihteiden käyttöön. Kontrollioivien keinojen käyttämisen on aina oltava järkevässä suhteessa siihen rikollisuuteen, jota niillä pyritään torjumaan.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu, että kaikkeen lailliseen vankeuteen liittyy luonnostaan yksityis- ja perhe-elämän rajoituksia. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tällöin on Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen perhe-elämän suojan kannalta olennaista, että viranomaiset auttavat vankia säilyttämään yhteytensä läheisiin perheenjäseniinsä. Perustuslain 10 §:ssä taattuun yksityiselämän suojaan

sisältyy muun muassa oikeus ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja perhe-elämän suoja. Viranomaisen tulee perustuslain 22 §:n mukaan turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Edellä todetun perusteella vankeinhoitoviranomaisten tulisi pyrkiä lisäämään avoimempia (valvottuja) tapaamisolosuhteita. Viittaa myös edempänä mainittuihin CPT:n kannanottoihin. Riihimäen vankilassa on sinänsä järjestetty avoimemmat olosuhteet lähinnä lasten tapaamista varten, kuten päätöksen alussa on todettu. Havaintojeni mukaan tämä tila on kuitenkin niin pieni, että sen merkitys lienee melko vähäinen.

Tilojen soveltuvuus

Lopuksi totean, että lain mukaan vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat. Kaiken edellä esittämäni perusteella tämä velvoite ei kaikilta osin toteudu Riihimäen vankilassa.

3.3.2

C-osastojen tapaamistilat

Riihimäen vankilan oman ilmoituksen (28.11.2005) mukaan tapaamistilat osastoilla C 2 ja C 3 ovat erityisvalvotut ja kaikki valvotut tapaamiset osastoilla C 2 ja C 3 suoritetaan osastoilla olevissa tapaamistiloissa. Tietääkseni tilanne on edelleen tämä. Erään muun kanteluasian (531/4/07) yhteydessä saadusta selvityksestä kävi ilmi, että C-osaston vankien tapaamiset asianajajien kanssa järjestetään kuitenkin nykyään valvomattomassa tilassa.

Osasto C 2 on tällä hetkellä vankeuslain 5 luvun 5 §:n mukainen varmuusosasto. Tiedossani on, että Riihimäen vankilan C-osastoille sijoitettiin jo ennen osastoa C 2 koskevaa päätöstä varmuusosaston perustamisesta vankeja, joiden arvioitiin keskimääräistä enemmän vaarantavan vankilan turvallisuutta.

Sen lisäksi, että otin C-osastojen vankien tapaamistilajärjestelyt omana aloitteena tutkittavaksi, niistä on saapunut myös kanteluja.

Eräissä kantelussa (3472/4/05) arvosteltiin kaikkien tapaamisten järjestämistä mainitunlaisissa olosuhteissa. Eräissä toisessa kantelussa (3673/4/05) arvosteltiin sitä, että myös oikeudenkäyntiavustajaa sai tavata vain näissä olosuhteissa. Arvostelua C 2 ja C 3 osastojen tapaamisolosuhteista esitettiin edelleen kesällä 2007 laaditussa kantelussa (2122/4/07). Kantelijoille vastattaessa nämä kysymykset jätettiin arvioitaviksi tämän oman aloitteen yhteydessä. Lisäksi oikeudenkäyntiavustajaa koskeva asia oli tutkittavana myös Rikosseuraamusvirastossa (vastaus 8.12.2006, dnro 89/312/2005 ym.) Kaikki kantelut olivat tarkemmin yksilöimättömiä, joten käsittelen asiaa tässäkin vain yleisellä tasolla. Kun tulen käsittelemään oikeudenkäyntiavustajan tapaamista asiaan dnro 531/4/07 annettavassa vastauksessa, en ota tähän kysymykseen tässä yhteydessä erikseen kantaa.

Rikosseuraamusvirasto totesi mainitussa vastauksessaan (8.12.2006) muun muassa, että säännösten mukaan tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa vain, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä

ja tapaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta. Kyse oli tuolloin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain säännöksistä. Nyt voimassa olevassa vankeuslaissa erityisvalvotun tapaamisen järjestämisedellytyksistä on säädetty lain 13 luvun 4 ja 6 §:ssä. Päätösvallasta säädetään 13 luvun 11 §:ssä. Päätös tulee tehdä kussakin yksittäisessä tapauksessa erikseen. Varmuusosastolle sijoitettujen vankien tapaamisista ei ole säädetty muiden vankien tapaamisista poikkeavasti lukuun ottamatta sitä, että oikeutta tavata muita kuin lähiomaisia tai muita läheisiä taikka asiamiestä voidaan 13 luvun 1 §:n 2 momentin perusteella rajoittaa. Tästä ei kuitenkaan nyt ole kyse. Vankeuslain 5 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu.

Näillä perusteilla katson, ettei jollekin tietylle osastolle sijoitettujen vankien kaikkia tapaamisia voida ennakolta päättää järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa, kuten C-osastoilla tietääkseni on menetelty. Tämä koskee myös varmuusosastolle sijoitettuja vankeja.

4

LOPPUTULOS

Käsitykseni mukaan Riihimäen vankilan tapaamistilat eivät kaikilta osin vastaa lain säännöksiin ja esitöihin sisältyvää, mielestäni hyvin perusteltua ajatusta valvonnan eritasoista ja valvonnan suhteuttamisesta tilanteen mukaan. Tapaamistilajärjestely on nähdäkseni ristiriidassa myös kansainvälisten suositusten ja ihmisoikeuksien valvontaelinten esittämän kanssa. Toisaalta kyseisen kaltaisille tapaamistilajärjestelyille koetaan ilmeisesti vankiloissa olevan tarvetta, koska saamieni epävirallisten tietojen mukaan tilanne tapaamistilajärjestelyjen osalta saattaa olla muissakin uusissa tai äskettäin peruskorjatuissa vankiloissa vastaavanlainen.

5

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsitykset Riihimäen vankilan tapaamistilojen järjestelyistä Riihimäen vankilan, Rikosseuraamusviraston ja oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tietoon. Pyydän Rikosseuraamusvirastoa saattamaan tämän päätökseni myös aluevankiloille tiedoksi.

Pyydän oikeusministeriön kriminaalipoliittista osastoa ja Rikosseuraamusvirastoa yhdessä pohtimaan asiaa ja ilmoittamaan minulle 31.3.2008 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä päätökseni antaa aihetta. Tässä tarkoituksessa lähetän niille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Liite 1

Oikeusohjeita

Perustuslaki

Yksityiselämän suojaa koskevan perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Yksityiselämän suojaan kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin. Myös perhe-elämä kuuluu säännöksessä tarkoitetun yksityiselämän suojan piiriin. (HE 309/1993, s.53)

Perustuslain 7 §:ssä turvataan jokaiselle muun muassa oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus)

8 artikla

Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalisen suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Hallintolaki

Hallintolain 2 luvussa säädetään hyvän hallinnon perusteista. Niihin kuuluvat muun muassa hallinnon oikeusperiaatteet, joista lain 6 §:ssä säädetään seuraavaa.

Viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Vankeinhoitoa koskevia säännöksiä

Ennen 1.10.2006 voimassa olleita säännöksiä

Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

1 luku

3 §

Laitosolot

Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja.

Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.

4 §

Rangaistuksen täytäntöönpanon tavoite

Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.

2 luku

9 a § (31.1.1995/128)

Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Lähiomaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, jos valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa. (16.2.2001/137)

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii.

Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saa evätä.

Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia esineitä vankilaan, johtaja voi antaa vierailijalle olosuhteisiin nähden kohtuullisen, enintään kuuden kuukauden pituisen kiellon vierailta vankilassa. Tapaamiskielto voidaan tarvittaessa uusua. Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Vankeinhoitoasetus

51 §

Tapaaminen

Rangaistuslaitoksessa on oltava vangin tapaamiseen soveltuvat tilat.

Jollei 54 §:stä muuta johdu, vangilla on oikeus ottaa vastaan vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se rangaistuslaitoksen järjestystä ja toimintaa häiritsemättä on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuna aikana, jos siihen on syytä.

52 §

Tapaamisen valvonta

Vangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava. Keskustelua saadaan kuunnella väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Vankia tapaamaan tulleen (*vierailija*) henkilöllisyys saadaan tarvittaessa tarkastaa. Jos vierailija ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään, tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai evätä, jos siihen on erityistä syytä.

Vierailijan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vangille.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto oli lisäksi antanut ajalle 1.6.1999 – 31.5.2004 Tapaamisista ja vanginvierailijan tarkastamisesta määräyksen nro 11/011/99, jota sen voimassaoloajan päätyttyä noudatettiin ohjeena. Määräyksessä todettiin muun ohella seuraavaa: Erityisen valvotuissa olosuhteissa järjestetty tapaaminen tarkoittaa, että vangin ja vierailijan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita teknisiä esteitä. Erityisen valvottu tapaaminen voidaan toteuttaa myös siten, että vartija on kokoajan läsnä tapaamistilanteessa.

1.10.2006 alkaen voimaan tulleita säännöksiä

Vankeuslaki

1 luku

2 §

Vankeuden täytäntöönpanon tavoite

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

3 §

Vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavat vaatimukset

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

13 luku

1 §

Tapaaminen

Vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (*tapaaja*) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Varmuosastolle sijoitetun vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan tai muita läheisiään taikka 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä voidaan rajoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa rikottaisiin tätä lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

2 §

Tapaamistilat ja tapaamisten valvonta

Vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat.

Vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

3 §

Valvoton tapaaminen

Vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvomaton tapaaminen*), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Vangin tarkastamisesta valvomattoman tapaamisen yhteydessä säädetään 16 luvun 4 §:ssä.

4 §

Tapaamisen epääminen ja erityisvalvottu tapaaminen

Tapaaminen voidaan evätä, jos:

- 1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään;
- 2) tapaaja kieltäytyy 17 luvun 2 §:ssä tarkoitetusta turvatarkastuksesta tai 17 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta henkilöntarkastuksesta; taikka
- 3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (*erityisvalvottu tapaaminen*), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

6 §

Tapaamiskielto

Jos tapaajan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumausaineita taikka 9 luvun 1 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä vankilaan taikka vaarantaneen turvallisuutta tai vakavasti häirinneen vankilan järjestystä, tapaajalle voidaan antaa olosuhteisiin nähden kohtuullinen, enintään kuuden kuukauden pituinen kielto vierailta vankilassa (*tapaamiskielto*). Tapaamiskieltoa voidaan jatkaa, jos se on edelleen tarpeen kiellon perusteena olevan toiminnan estämiseksi.

Tapaamiskielto voi sisältää kiellon tavata määrättyä vankia tai määrättyjä vankeja taikka tulla määrättyyn vankilaan tai määrättyihin vankiloihin.

Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle, muulle läheiselle eikä vangin 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetulle asiamiehelle. Tapaamiskieltoa ei myöskään saa antaa, jos tapaaminen voidaan vankilan järjestystä vaarantamatta järjestää 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Päätös tapaamiskiellosta tehdään kirjallisesti. Ennen tapaamiskiellon antamista tapaajaa ja vankia on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

11 §

Päätösvalta

Tapaamiskiellosta päättää vankilan johtaja. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäämisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

Rikosseuraamusvirasto on antanut tapaamisten järjestämisestä määräyksen nro 16/011/2006, jossa todetaan muun ohessa, että tapaamistilojen ja eriasteista valvontaa edellyttävien tapaamisten valvonnan järjestelyissä on otettava huomioon toisaalta vangin ja vieraan yksityisyyden tarve ja toisaalta vankilaturvallisuuteen liittyvät näkökohdat. Määräyksessä todetaan myös, että varmuusosastolle sijoitetun vangin tapaamisoikeutta voidaan rajoittaa, jos siihen on laissa mainittuja perusteita.

Liite 2

30.5.2005

Dnro 1726/4/03

PÄÄTÖS KANTELUUN

1
KANTELU

Kantelijat pyysivät 5.8.2003 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Lounais-Suomen vankilan johtajan ja virkamiesten menettelyä puhelimen käyttöä, tapaamisjärjestelyjä ja avolaitokseen määräämistä koskevissa, jäljempänä tarkemmin selostetuissa asioissa.

2
SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Lounais-Suomen vankilan johtajan selvitys ja valvomattomien tapaamisten osalta myös Rikosseuraamusviraston lausunto. Käytettävissäni ovat olleet myös Lounais-Suomen vankilan puhelimen käyttöä koskeva 11.8.2003 annettu ohje sekä perhetapaamista koskevat 8.9.2003 ja 14.5.2004 annetut ohjeet.

3
RATKAISU

- - -

3.2

Tapaamiset

Kantelijat arvostelevat tapaamisjärjestelyjä. Heidän mukaansa on epäinhimillistä, että vangit erotetaan lapsistaan lasilla, ja että lapset eivät saa tulla syliin tai edes koskea tavattavaa. Kantelijat vaativat myös, että niin sanotun perhetapaamisen kolmen kuukauden aikarajaa tulee alentaa.

3.2.1

Oikeusohjeita

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (jäljempänä RTL) 2 luvun 9 a §:ssä säädetään vierailuista seuraavaa:

Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Lähiomaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, jos valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii.

Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saa evätä.

Vankeinhoitoasetuksen 52 §:ssä annetaan tarkempia säännöksiä tapaamisten valvonnasta seuraavasti:

Tapaamisia on valvottava tarpeen mukaan. Keskustelua saadaan kuunnella väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Vankia tapaamaan tulleen (vierailija) henkilöllisyys saadaan tarvittaessa tarkastaa. Jos vierailija ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään, tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai evätä, jos siihen on erityistä syytä.

Vankeinhoitoasetuksen 51 §:n mukaan rangaistuslaitoksessa on oltava vangin tapaamiseen soveltuvat tilat.

3.2.2

Tapaamistilan järjestelyt ja koskettamiskielto

Kantelijat arvostelevat tapaajat ja vangit erottavaa seinämää sekä vankien ja tapaajien koskettamisen kieltämistä, erityisesti lastensa kannalta. He vaativat,

että tapaamiset tulee lapsiperheen kohdalla järjestää toisin kuin muiden kohdalla, ilman välissä olevaa lasia tai ainakin niin, että lapsi voi halutessaan tulla syliin. Kantelijoiden näkemyksen mukaan tapaamisjärjestelyt vastaavat niin sanottuja erityisen valvottuja olosuhteita, vaikka tähän ei ole lain edellyttämiä perusteita.

Lounais-Suomen vankilan johtajan mukaan kosketuskiellon perusteena on tarve estää luvattomien aineiden ja esineiden kulkeutuminen vankilaan.

Omana kannanottonani esitän seuraavan:

Asiassa ei ole esitetty tarkempaa selvitystä siitä, miten vankien yhteisiin viikoittaisiin, valvottuihin tapaamisiin käytettävä tila on järjestetty. Tietääkseni pöytien ääressä istuvien vangin ja tapaajan välissä on lasinen tai muovinen, läpinäkyvä puolikorkea levy estämässä kosketusta. Tapaamistilassa on läsnä vartijoita. Lisäksi voimassa on kantelijoiden ja vankilan johtajan mainitsema kosketuskielto. Toisin kuin kantelijat katsovat, tällaiset valvontajärjestelyt eivät nähdäkseni ole sellaisia, mitä laissa tarkoitetaan erityisen valvotuilla olosuhteilla. Koskettamisen kieltäminen ja vankien ja tapaajien väliin asetettu lasi/muovilevy antaa kuitenkin aihetta seuraaviin kommentteihin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu, että kaikkeen lailliseen vankeuteen liittyy luonnostaan yksityis- ja perhe-elämän rajoituksia. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tällöin on Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaiseen perhe-elämän suojan kannalta olennaista, että viranomaiset auttavat vankia säilyttämään yhteytensä läheisiin perheenjäseniinsä.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen 9 artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen soveltamisesta laaditussa käsikirjassa (Vähimmäissääntöjen soveltaminen. Hyvän vankeinhoidon käsikirja Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97, s. 114) suositellaan, että vangin ja hänen vierailijansa tulee sallia koskettaa toisiaan, paitsi jos koskettamisen kieltämiseen on erityinen aihe. Käsikirjan mukaan yksityinen tila on tarpeen vallankin silloin, kun vanki tapaa lapsiaan ja muita lähiomaisiaan.

Rikosseuraamusviraston asettama perhetyöryhmä (Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003) toteaa, että suuri osa tapaamisista järjestetään tapaamistiloissa, joissa on pleksilasi tapaajan ja vangin välillä ja koskettaminen on kielletty. Työryhmän mukaan varsinkin pienten lasten tapaamiseen ko. tilat ovat sopimattomat. Työryhmän mielestä vankiloissa tulee olla normaaleja, vähemmän vankilamaisia tapaamistiloja erityisesti pienten lasten tapaamiseen, mikäli vangille ei jostain syystä tai riittävän usein ole mahdollista myöntää perhetapaamista, joka luonnollisesti on ensisijainen tapaamismuoto lasten kanssa. Lasten tapaamiseen

voidaan käyttää myös ulkopuolisia tiloja, ellei laitoksesta löydy sopivia tiloja tai se on lasten kannalta tarkoituksenmukaisempaa (s.83). Työryhmän esittämien toimenpide-ehdotusten mukaan vankiloiden tapaamistilojen tulee olla tarkoitukseen soveltuvat. Lasten tilanteeseen vanhempien vankeuden aikana tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työryhmä katsoo kansainvälisten sopimusten merkitsevän muun muassa sitä, että lapsen tulee lähtökohtaisesti saada tavata vangittua vanhempansa inhimillisissä olosuhteissa (s. 98 – 99).

Jo vuonna 1975 (Vankisäännöstoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1975:7, s. 46) muun muassa vankien kohtelua koskevia säännöksiä valmistellut Vankisäännöstoimikunta totesi, että vankilassa olisi pyrittävä järjestämään rauhallinen tila sellaista tapaamista varten, jossa lapsikin on mukana.

Apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka on 7.12.1998 antamassaan vastauksessa (2226/4/97) todennut, että vangin ja hänen vierailijansa tapaaminen tulee järjestää olosuhteissa, joissa myös koskettaminen on mahdollista, paitsi jos koskettamisen kieltämiseen on erityinen aihe. Olen itse todennut samoin (esim. dnro 2158/4/03, 14.10.2004). Molemmissa tapauksissa oli kyse vangin ja tapaajan välissä olevasta ”pleksiseinästä”, ei kuitenkaan erityisen valvotuista olosuhteista. Olen 3.5.2005 antamassani vastauksessa (781/4/04) edelleen katsonut, että tapaamisissa tulisi olla tavoitteena, että myös koskettaminen olisi mahdollista, paitsi jos koskettamisen kieltämiseen on hyväksyttävä peruste.

Kosketuskiellon sekä vankia ja tapaajaa erottavan väliseinän tavoite on sinänsä hyväksyttävä, luvattomien aineiden ja tavaroiden vankilaan kulkeutumisen estäminen. Pidän kuitenkin erittäin valitettavana, että näistä valvontatoimista joutuvat kärsimään myös sellaiset vangit, joilla ei ole tarkoitusta väärinkäyttää tapaamisoikeuttaan. Koska tapaamisten valvontajärjestelyt ovat vankilaviranomaisten harkintavaltaan kuuluva asia eikä tuota harkintavaltaa ole Lounais-Suomen vankilassa ylitetty, asia ei anna minulle aihetta muuhun kuin että lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Lounais-Suomen vankilan johtajalle ja Rikosseuraamusvirastoon. Tulen myös ottamaan asian esille vankeinhoitoviranomaisten kanssa käymissäni neuvotteluissa.

Edellä selostettu näkemykseni koskee täysi-ikäisiä vierailijoita. Sen sijaan vangin alaikäisten, erityisesti pienten lasten osalta totean vielä seuraavan:

Tässä ja muissakin kanteluissa sekä vankiloihin tekemilläni tarkastuksilla on tullut esiin, että vankien on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta tavata pieniä lapsiaan edellä kuvailluissa olosuhteissa (pleksi, kosketuskielto). Tähän tulokseen päätyi myös edellä mainittu Rikosseuraamusviraston asettama perhetyöryhmä. Vankien kertoman mukaan pienten lasten on mahdotonta ymmärtää ja noudattaa kosketuskieltoa. Vaikuttaa siltä, että tämä ainakin joidenkin perheiden osalta muodostaa tosiasiallisen esteen lasten ja vanhemman tapaamiselle. Pieniä lapsia ei katsota voitavan lainkaan tuoda yleiseen, valvottuun tapaamistilaisuuteen, jossa koskettaminen on kielletty.

Ymmärrän, että niin vähäiset henkilökuntaresurssit kuin sopivien tilojen puutekin vaikeuttavat erillisten tapaamistilaisuuksien järjestämistä vankien lapsille ja että riski luvattomien aineiden ja esineiden kuljettamisesta vankilaan liittyy myös

lasten tapaamiseen. En silti pidä asiantilaa hyväksyttävänä erityisesti niiden vankien osalta, joilla ei ole mahdollisuutta tavata lapsiaan valvomattomissa tapaamisissa tai poistumisluvilla.

Nähdäkseni tilanne pienten lasten osalta lähestyy sitä, että vangin oikeus ottaa vastaan vieraita ei kaikkien vankien osalta valvontajärjestelyjen vuoksi toteudu. Vaikka tarpeellisen valvonnan määrittely kuuluu vankilan harkintavaltaan, ei valvonta mielestäni voi olla sellaista, että se tosiasiaa estää vierailut. Vankilaturvallisuuden vaatimusten ja inhimillisten tapaamisolosuhteiden, lähinnä pienten lasten koskettamismahdollisuuden, kesken tulisikin löytää järkevä tasapaino. Myöskään resurssi ja tilaongelmat eivät mielestäni pidemmän päälle ole hyväksyttävä syy olla ryhtymättä toimenpiteisiin lasten tapaamisen helpottamiseksi. Vankeinhoitoasetuksen 51 § velvoittaa järjestämään vangin tapaamiseen soveltuvat tilat. Vastaava säännös on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä olevan vankeuslain (HE 263/2004) 13 luvun 2 §:ssä.

Tiedossani ei ole, kuinka laajasta ongelmasta on kyse. Esitänkin Rikosseuraamusviraston harkittavaksi, onko tarvetta selvittää, kuinka monen vangin osalta keskimäärin, missä vankiloissa ja kuinka pitkäaikaisesti tilanne on se, ettei vanki saa valvomattomaa tapaamista eikä poistumislupaa eikä hänelle muutoinkaan ole mahdollisuutta tavata lapsiaan muualla kuin sellaisessa yleisessä tapaamistilaisuudessa, jossa on kosketuskielto. Erityisesti, jos tällainen tilanne näyttää jonkun vangin osalta muodostuvan pitkäaikaiseksi, on mielestäni syytä ryhtyä toimiin lasten tapaamismahdollisuuksien parantamiseksi.

Mielestäni vankeinhoitolaitoksessa onkin syytä selvittää koko maan osalta, miten edellä mainitut perhetyöryhmän lapsia koskevat toimenpide-ehdotukset voidaan toteuttaa käytännössä, ja vankilaturvallisuuden vaatimukset huomioiden.

Pyydän Rikosseuraamusvirastoa ilmoittamaan viimeistään 31.12.2005, mihin toimenpiteisiin käsitykseni vangin pienten lasten tapaamismahdollisuuksista on antanut aiheita.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.2, 3.2.3 ja 3.2.4 esittämäni käsitykset tapaamisjärjestelyistä ja tapaamisohjeesta Rikosseuraamusviraston ja Lounais-Suomen vankilan johtajan tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Rikosseuraamusvirastolle ja Lounais-Suomen vankilan johtajalle.

Kohtien 3.2.2 ja 3.2.4 osalta pyydän Rikosseuraamusvirastoa ilmoittamaan viimeistään 31.12.2005, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aiheita.

Pahoittelen kanteluiden suuresta määrästä aiheutunutta vastaukseni viivästymistä.

Kirjeen liitteet palautetaan oheisena.